

Mapy bogatym źródłem historycznym do dziejów Skomlina

Zabytki kartograficzne są dla historyka nieocenioną pomocą i zarazem ciekawym źródłem do badania historii miejscowości. Przedstawiam kilka ciekawszych map obrazujących nasze ziemie.

Mapa Weimarskiego Instytutu Geograficznego z 1819 roku

Na blisko dwustuletniej mapie miejscowość nasza ma zniekształconą nazwę Skromlin (z tego powodu w wielu książkach, szczególnie tych XIX wiecznych, spotkać można także zniekształconą nazwę naszej miejscowości). W naszej gminie wymienione są również: Klasoki (Klasak), Toplin, Zawada, Lugumlen (młyn Łuk), Wroblow (Wróblew), Dzierzłaki (Grześlaki), Königsdam (Królewska Grobla). Oznaczone są także folwarki, wiatraki, karczmy i młyny na rzece. Dzięki tej mapie możemy wywnioskować, że Klasak Mały to miejscowość, która rozwinęła się wokół karczmy.

Niemiecka mapa z 1874 roku.

Wieloarkuszowa mapa wykonana w skali 1:300000. Nasza mapka jest złożonym fragmentem dwóch map – Rejonów Kalisza (1874) i Rejonów Opola (1873). Mapa pokazuje nam, że główna droga w kierunku Częstochowy prowadziła przez Toplin i Grzesłaki (trakt częstochowski). Mamy też wyraźnie zaznaczoną drogę z Grzesłaków do Uszyc przez Królewską Groblę. Klasak występuje tym razem jako „Klassak”.

Niemiecka mapa terenów Polski XIX w.

Wykonana w Instytucie Geograficznym w Lipsku w skali 1:000000 wielkoformatowa mapa Polski, a w zasadzie mapa niemiecko-rosyjskich terenów przygranicznych. Kolorowy czerwono-zielony pas to oczywiście granice państw zaborczych.

Na przedstawionym fragmencie mapy zaznaczony jest Skomlin i Wróblew. Godną podkreślenia informacją, którą możemy odczytać z mapy, jest zaznaczona droga wiodąca z Wielunia przez Skomlin do Bolesławca. Na mapie wyraźnie widać, że droga ta nie prowadziła w tym czasie przez Toplin, ale przez Klasak Mały. Dla lokalnych patriotów zapewne nie bez znaczenia będzie fakt, że na wielkoformatowej mapie jest zaznaczony Skomlin i Wróblew, a nie ma Mokrska, Łubnic, Dzietrzkowic, Krzyworzeki...

Niemiecka mapa z 1909 roku

Mapa wykonana w skali 1:300000, wydana w 1909 r., ale wykonana w 1893 r. Na mapie oznaczone są m.in. wiatraki, młyny i folwarki. Kolorowa mapa bardzo ładnie pokazuje nam sieć dróg, ukształtowanie terenu i ciekii wodne. Na fragmencie mapy dotyczącym naszych terenów mamy już takie miejscowości jak Klasak, Zbęk - jako „Zbenk” i Wichernik - jako „Mokrsko Szlacheckie”.

Mapa austriacka z 1910 r.

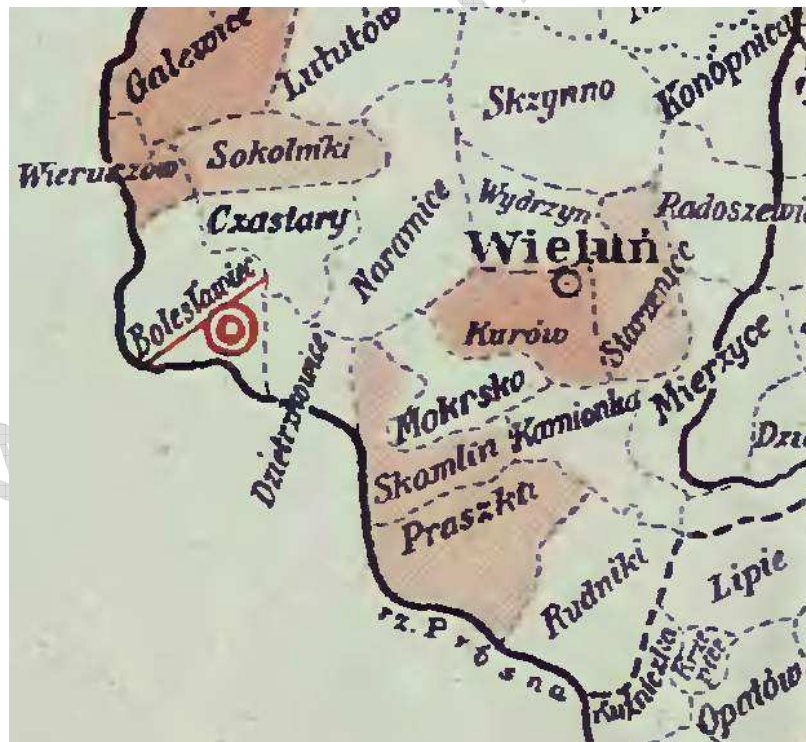
Wieloarkuszowa, wielkoformatowa mapa austriacka wykonana w skali 1:200000. Na mapie wyraźnie oznaczona jest główna droga z Wielunia do Bolesławca przez Klasak Mały, wymieniony jako Klassak (droga przez Toplin jest tutaj drogą podrzędną). Oznaczone są główne drogi, dwory, folwarki, karczmy, młyny... Widoczne są karczmy - jedna w lesie skomlińskim, druga w lesie wróblewskim, przy trakcie częstochowskim. Klasak Duży jest oznaczony, ale nie wymieniony z nazwy, a przy Klasaku jest wymieniona Brzozówka. Wymieniona z nazwy jest także Walenszczyzna. Zbęk nazwany jest „Koloniją Mokrsko”, Wichernik występuje jako „Mokrsko”.

Mapa Carstwa Polskiego z 1915 roku

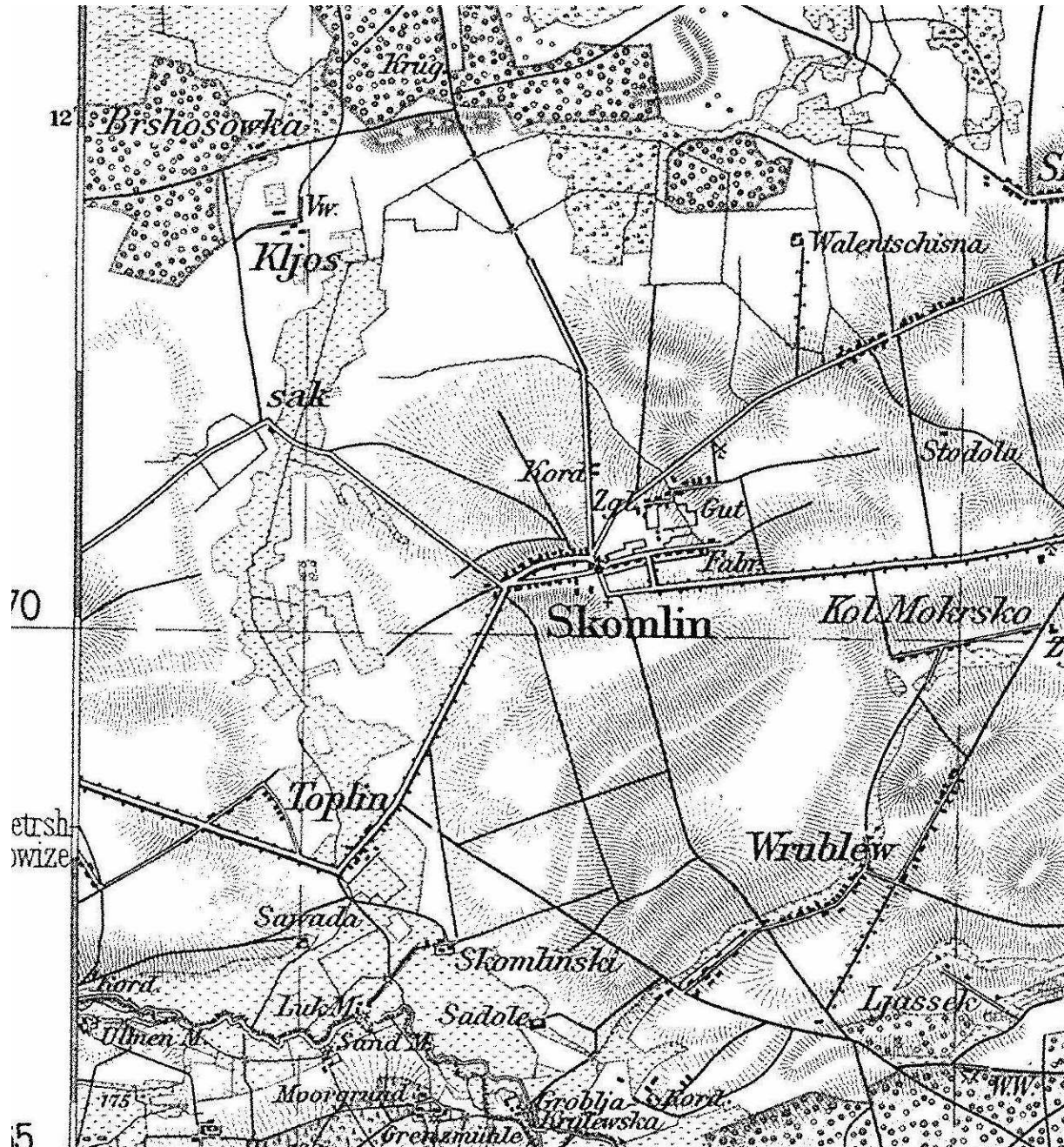
Fragment wielkoarkuszowej mapy Królestwa Polskiego w skali 1:840000. Rosyjskojęzyczna mapa ze schematycznie naszkicowaną drogą z Wielunia do Bolesławca przez Skomlin i Dietrzkowice.

Mapa zniszczeń wojennych w budowlach byłego Królestwa Kongresowego z 1917 r.

Fragment mapy w skali 1:1000000, ze schematycznie zaznaczonymi granicami gmin. Pokazuje, że w naszej gminie były niewielkie zniszczenia wojenne nie przekraczające 1%.

Niemiecka mapa „Manoeverkarte” z przełomu XIX i XX w.

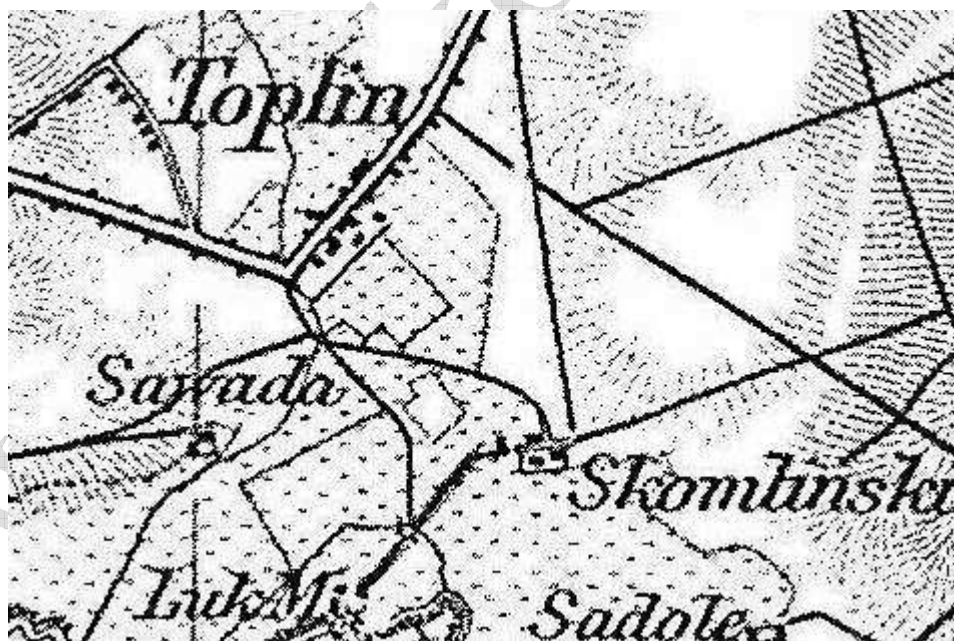

Mapa wykonana w skali 1:100000. Mimo, że egzemplarz, z którego wykorzystany jest powyższy fragment pochodzi z 1938 roku, to mapy te opracowywano na przełomie XIX i XX wieku. Zresztą to, że mapa jest dużo starsza, łatwo można stwierdzić, porównując ją i analizując zawarte w niej informacje z innymi mapami wykonanymi w tym okresie.

Mapa jest bardzo dokładna i przekazuje nam wiele szczegółów dotyczących historii skomlińskiej ziemi. Na mapie wyraźnie zaznaczone są np. posterunki straży granicznej. Na mapie mamy jedną nazwę Klasak (Kljosak), która obejmuje Klasak Mały i Duży. Na Klasaku Dużym mamy zaznaczony folwark. W górach młyńskich mamy budynek karczmy – Krug (z jęz. niem.). Oprócz Skomlina i Klasaka wymienione są: Toplin, Wróblew, Walenczyzna, Wygoda, Zawada, Zadole, Królewska Grobla, młyn Łuk, a także wolno stojąca stodoła między Wichernikiem a Mokrskiem.

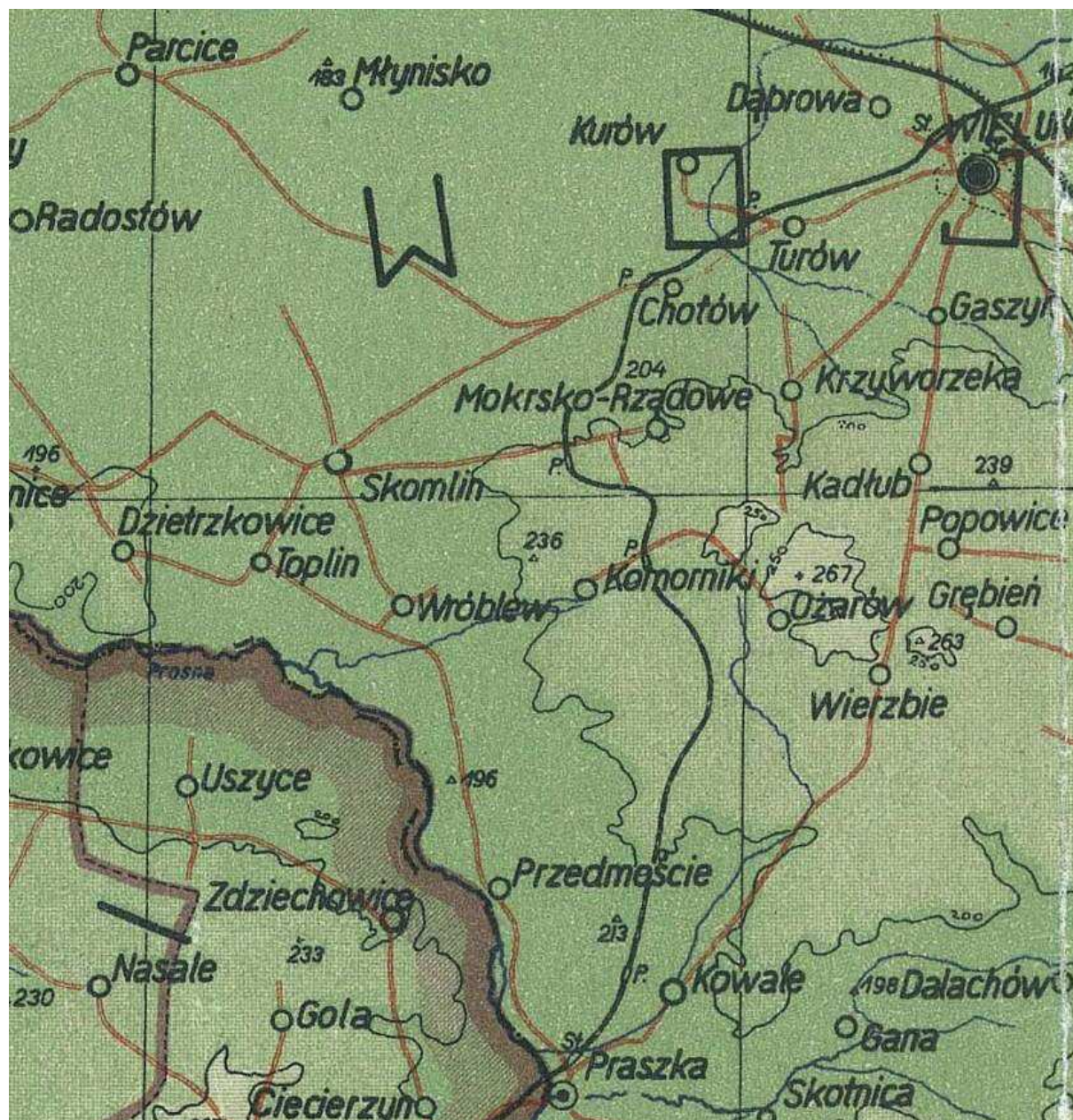

W samym Skomlinie widać wyraźnie jak wyglądał rozkład ulic i zabudowań. Oprócz dworu mamy zaznaczoną cegielnię, jakąś fabrykę i wiatrak. Oznaczono także kościół, cmentarz i budynki kordonu – czyli straży granicznej.

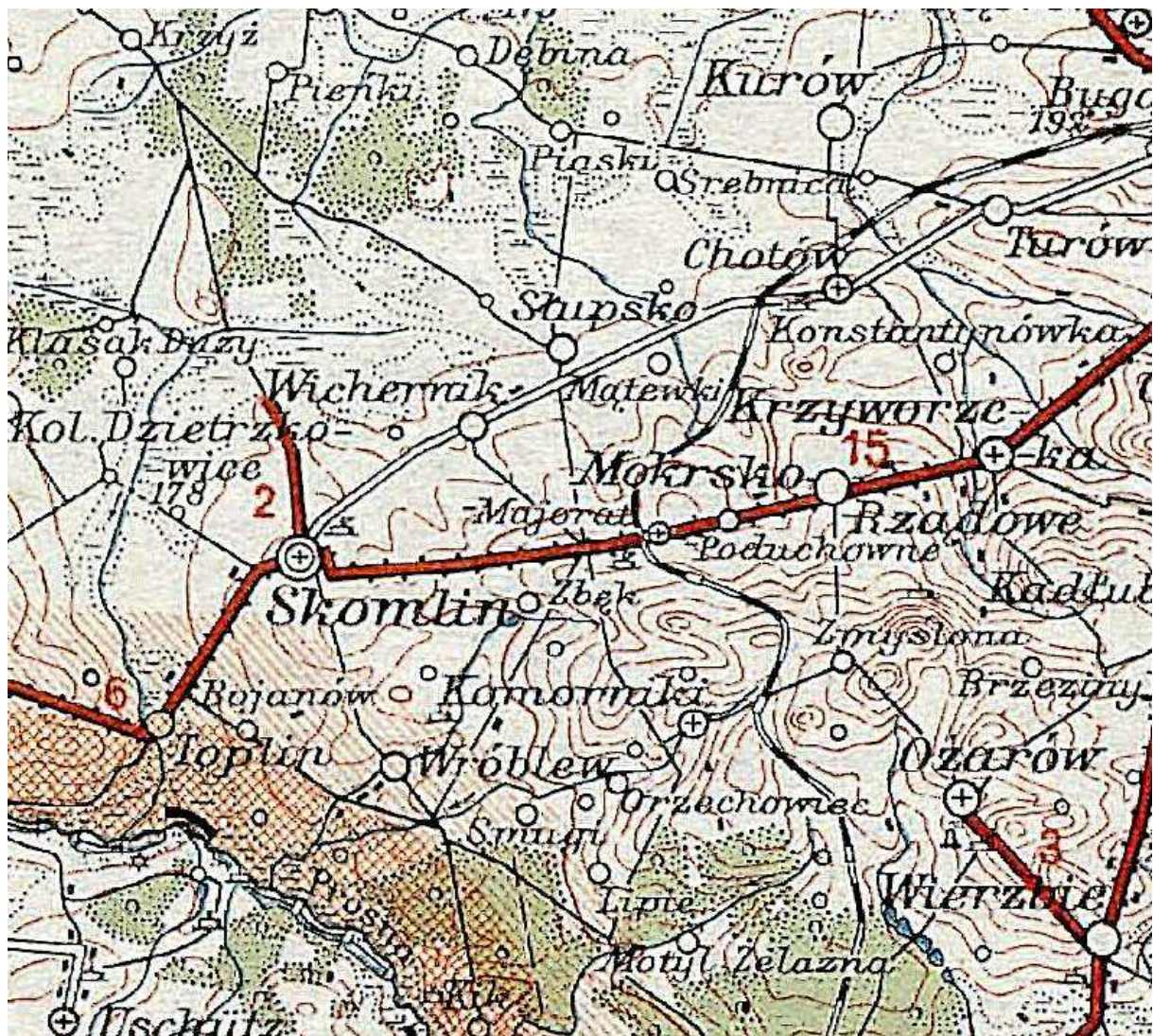
Mapa upewnia nas, że szkoła w Toplinie, czyli tzw. „Kardon”, to ówczesny Folwark Skomliński (oznaczony jako Skomlinski). Na mapie nie ma jeszcze Bojanowa, co jest także dobitnym dowodem, że mapa wykonana została dużo wcześniej niż wskazuje na to data jej wydania.

Mapa województwa śląskiego oraz ziem sąsiednich z 1937 roku

Opracowana przez Instytut Śląski w Katowicach wielkoformatowa mapa wykonana w skali 1:400000. Na mapie oznaczono drogi bite. Fragment mapy przedstawia nam drogę przez Toplin i drogę przez Klasak Mały jako dwie równorzędne drogi bite. Po prawej stronie zaznaczona jest kolejka wąskotorowa z Wielunia do Praszki, z przystankami w Turowie, Chotowie, Mokrsku i Komornikach. Niewiele osób wie o tym, że planowano utworzenie podobnej wąskotorowej linii kolejowej z Wielunia do Goli przez Skomlin.

Mapa Wojskowego Instytutu Geograficznego z 1936 roku

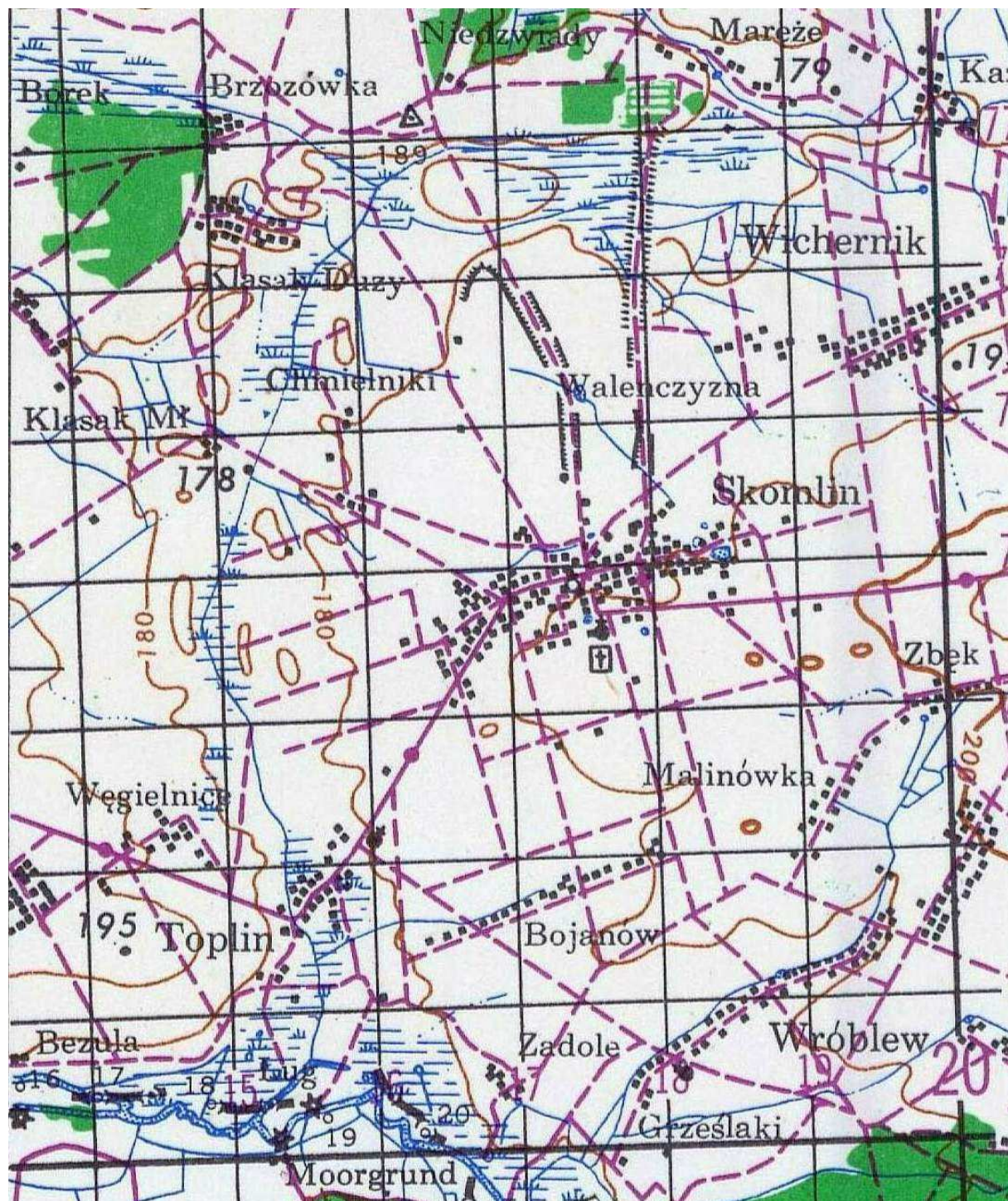
Mapa wykonana w skali 1:300000. Jest bardzo ciekawa szczególnie ze względu na podział dróg. Na mapie wyraźnie zaznaczono przede wszystkim stan dróg z podziałem na szosę I klasy, szosę II klasy, trakt – droga utrzymywana, droga wiejska, ścieżka.

We fragmencie mapy przedstawiającym nasze okolice mamy przykładowo:

- główną drogę z Wielunia do Bolesławca jako szosę I klasy,
- drogę ze Skomlina w kierunku Parcic jako szosę drugiej klasy,
- drogę do Wielunia przez Wichernik jako trakt,
- drogę ze Skomlina do Praszki, oraz drogę ze Skomlina do Dziętkowic przez Klasak Mały jako drogę wiejską.

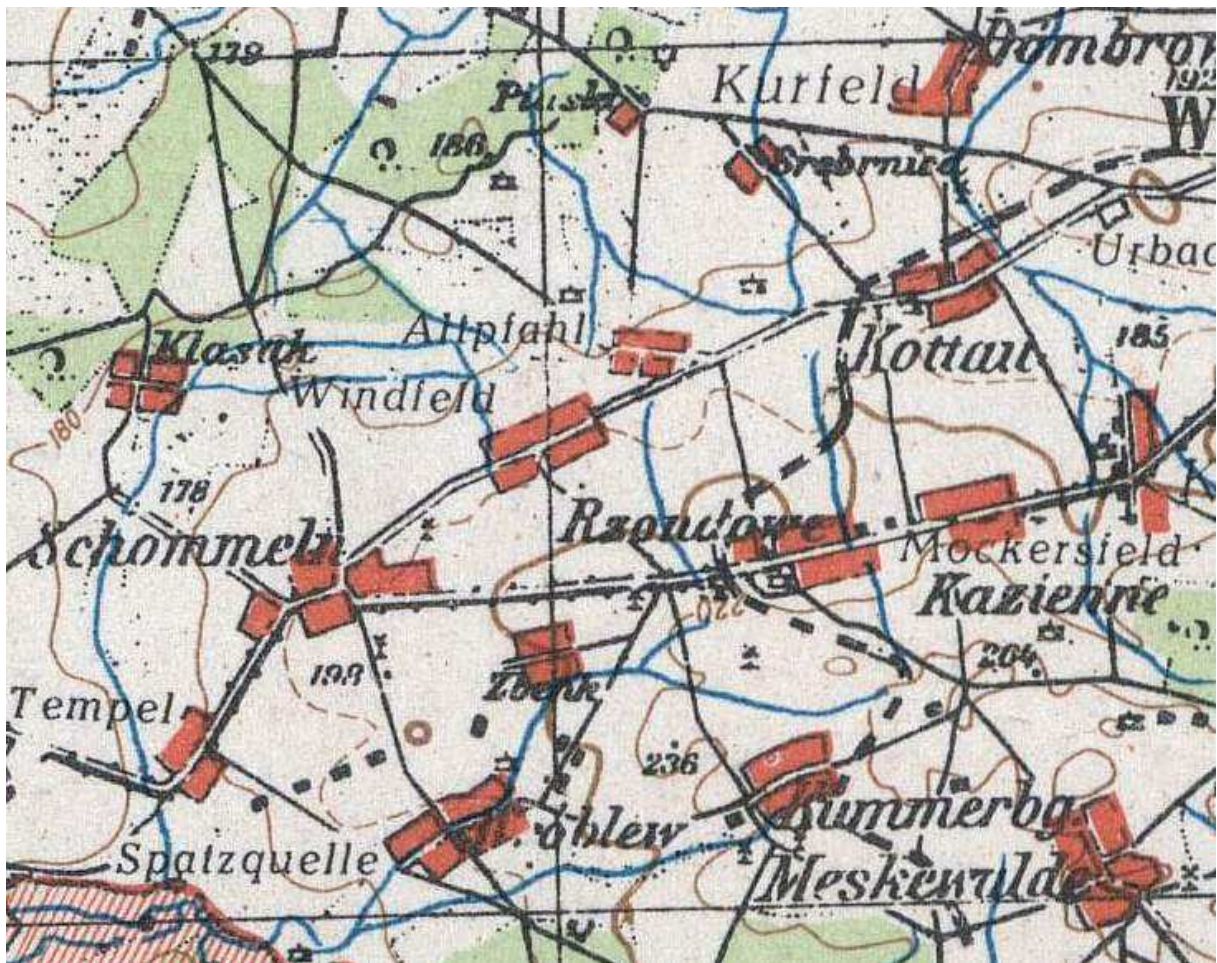
Na mapie są wymienione z nazwy: Skomlin, Toplin, Wróblew, Bojanów, Klasak Duży, Wichernik, Zbęk, Smugi. Mamy także zaznaczone, ale nie wymienione z nazwy Zadole, Grześlaki, Królewska Groble, Malinówkę, Walenczyznę, Klasak Mały, Chmielniki.

Amerykańska mapa wojskowa z 1944 roku

Mapa wykonana została w skali 1:100000 w oparciu o różne polskie i niemieckie mapy oraz plany przedwojenne jak i informacje przekazane przez brytyjski wywiad wojskowy. Interesująca także ze względu na zupełnie inne kolory w niej zastosowane – drogi na fioletowo, rzeźba terenu na brązowo.

Mapa niemiecka z czasów okupacji – 1944 rok

Mapa w skali 1:300000, opracowana w 1941 roku i wydana przez Oberkommando des Heeres / Generalstab w 1944 roku. Mapa zawiera zarys zabudowy większych miejscowości. Powiat wieluński został wcielony do Kraju Warty (niem. Reichsgau Wartheland, Wartegau), a nazwy miejscowości zostały zmienione, mamy więc: Skomlin jako „Schommeln”, Wróblew jako „Spatzquelle”, Toplin jako „Tempel”, Wichernik jako „Windfeld”.

Niemiecka mapa topograficzna z 1940 roku

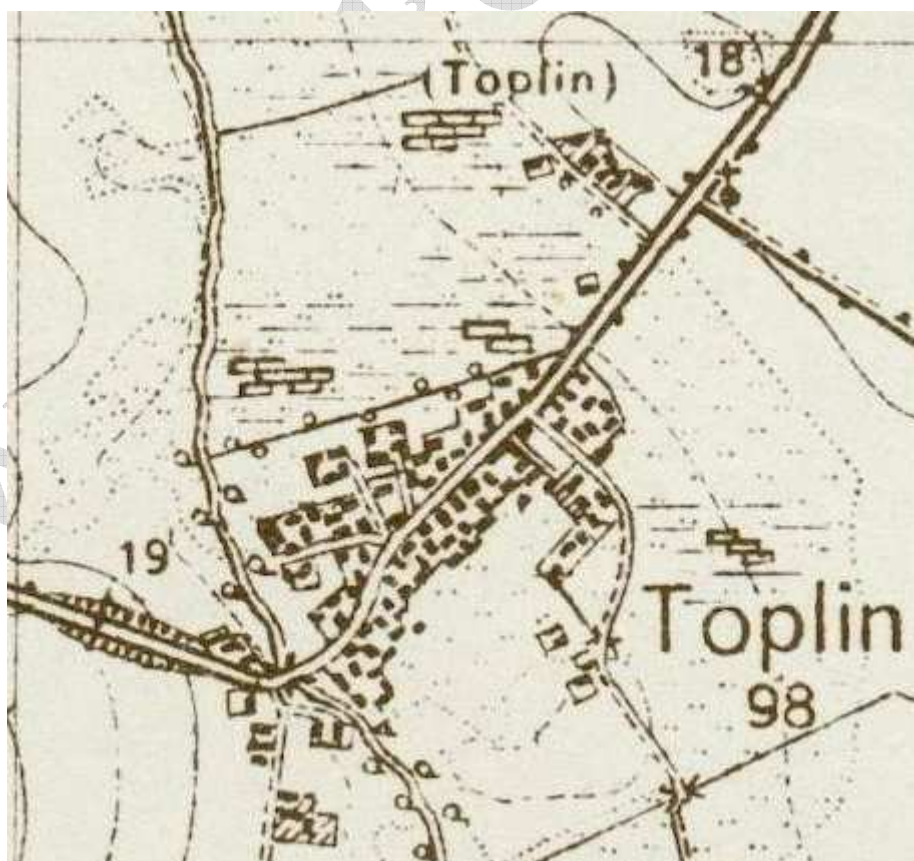
Kolejna mapa jest niezwykle dokładna, wykonana w skali 1:25000 i wyraźnie bazująca już na zdjęciach lotniczych. Mapa wykonana w tak dużej skali pozwala nam odnaleźć nie tylko zarysy gospodarstw, ale każdy znajdujący się wówczas budynek. Mapa jest nieoceniona pomocą przy lokalizacji różnych obiektów. Na mapie bez trudu możemy znaleźć dwór, kościół, spichlerz, a także własny dom rodzinny (o ile taki w tym czasie istniał).

Klasak

Wróblew i Malinówka

Toplin

Mapa Wojskowego Instytutu Geograficznego z 1935 roku

Nieco mniej dokładna (skala 1:100000), ale za to w kolorze, jest polska wieloarkuszowa mapa Wojskowego Instytutu Kartograficznego z 1935 roku.

Na mapie pojawiają nam się nowe miejscowości: Maręże, Niedźwiady, Chmielniki, Bojanów, Kaźmierz, Malinówka...

Na granicy polsko-niemieckiej zaznaczono wyraźnie każdy słupek graniczny. Niestety obecnie słupki graniczne zostały już wykopane i rozkradzione.

Współczesna rosyjska mapa Polski

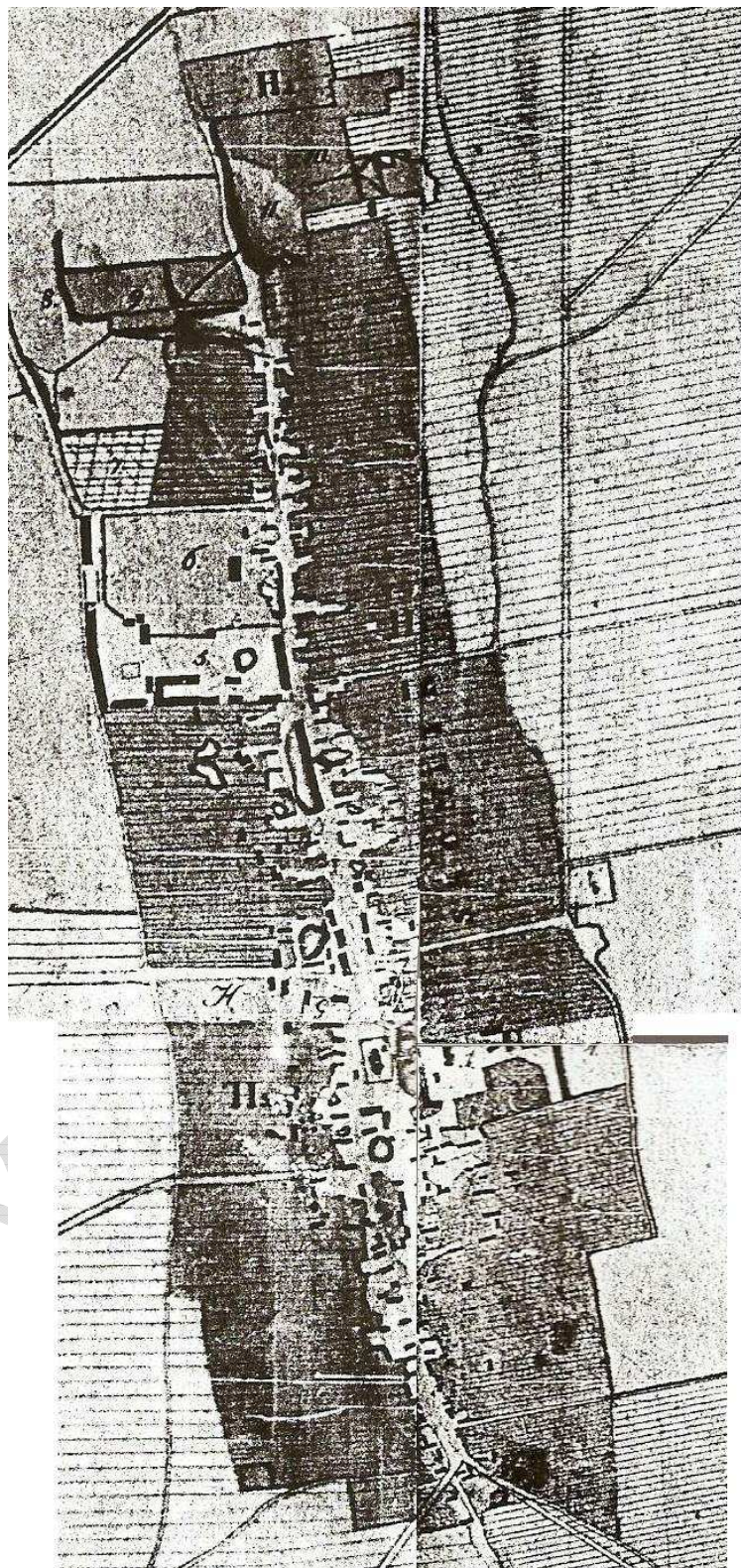

Wykonana przez Rosyjską Federalną Agencję Geodezji i Geografii wielkoformatowa mapa Polski w skali 1:1000000. Język rosyjski jest coraz mniej popularny, ale starsi czytelnicy z pewnością bez problemów odczytają nazwy wszystkich oznaczonych miejscowości.

Współczesna mapa terenów Gminy Skomlin

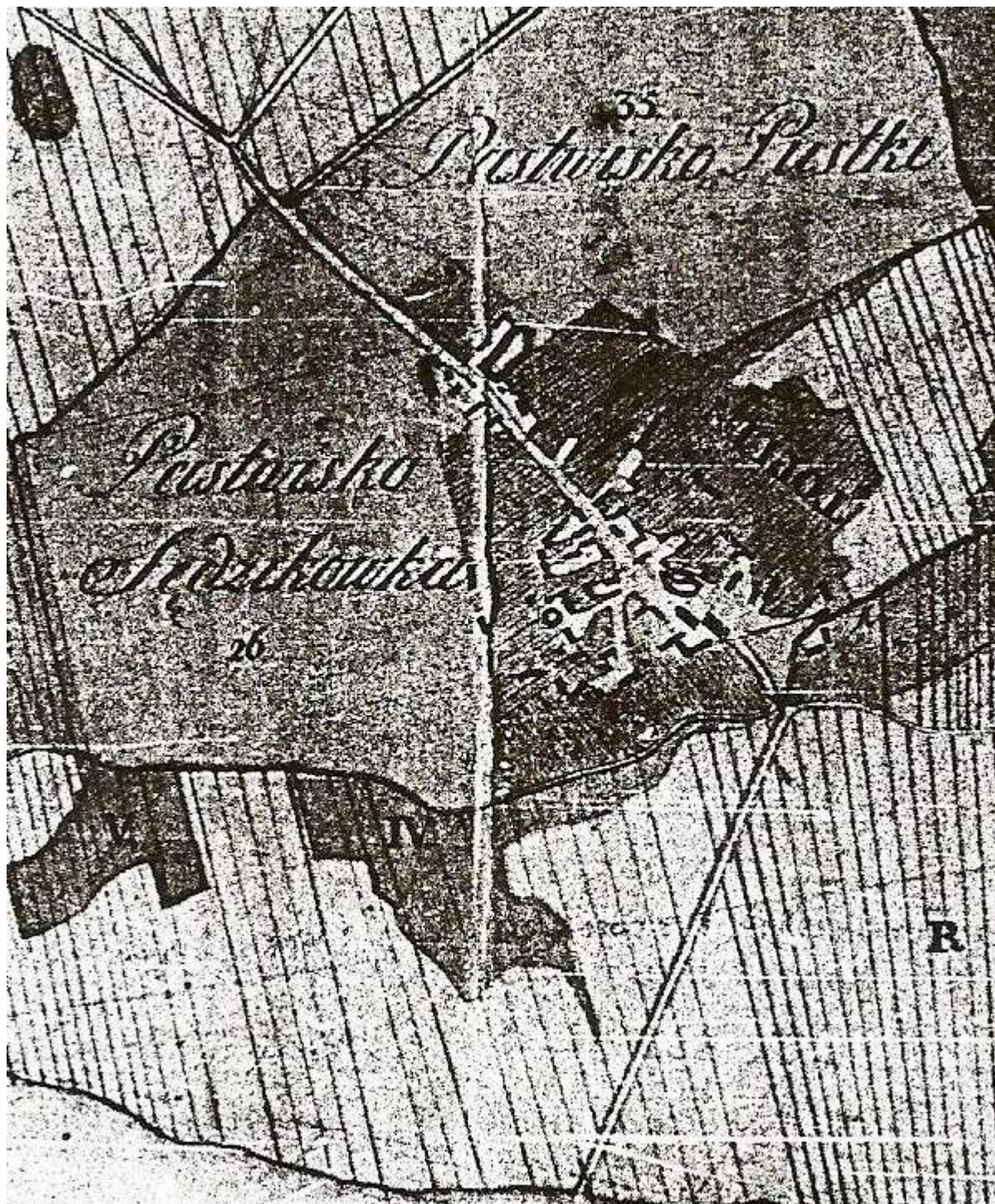

**Mappa dóbr alodialnych rycerskich Skomlina, Klassaka, Walencyzny i Toplina
położonych w ziemi wieluńskiej w departamencie kaliskim dziedzicznych jaśnie
wielmożnych Stanisława i Kazimierza Bartochowskich z 1806 roku**

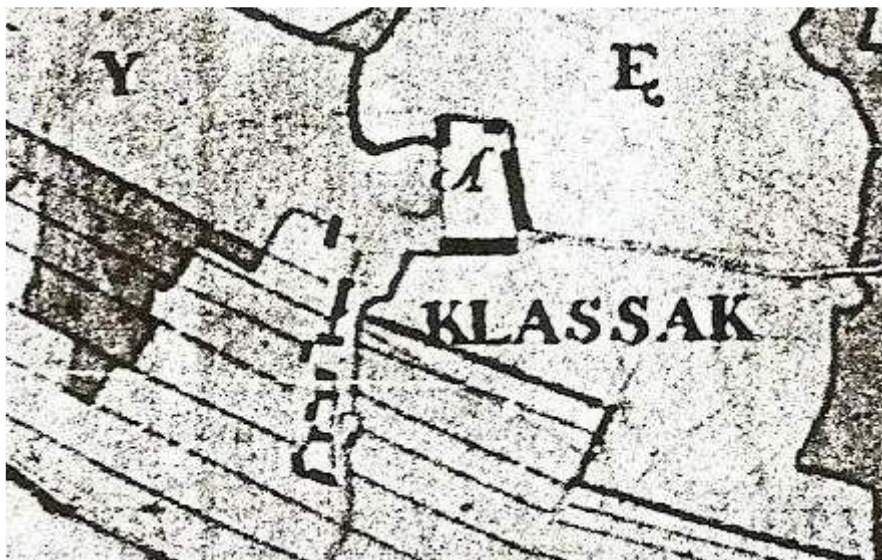

Na koniec prawdziwy rarytas - mapa Skomlina z 1806 roku! Mapa znajduje się w AGAD, natomiast jej kserokopię odnalazłem w zbiorach Muzeum Ziemi Wieluńskiej. Jakość niestety pozostawia wiele do życzenia. Widoczna odmienna orientacja mapy: wschód-zachód, a nie, jak w standardowych mapach: północ-południe. Rok 1806 to jeszcze tylko

i wyłącznie drewniana zabudowa skomlińskiej wsi, łącznie z wszystkimi budynkami dworskimi. Warto potrudzić się nieco i spróbować odnaleźć na niej kościół i spichlerz.

Toplin z oznaczonymi pastwiskami Pustki i Sędzikówka.

Klasak – wieś i zabudowania folwarku.

Folwark Skomliński

Zadole

Mapa zawiera bogate nazewnictwo, rozgraniczenie terenów należących do dworu, włościan i kościoła, oraz wiele innych ciekawych informacji.

Oczywiście omówione mapy stanowią tylko część bogatego zasobu kartograficznego. Istnieje jeszcze wiele innych map, które mogłyby wzbogacić naszą wiedzę o historii naszej małej ojczyzny. Oto ważniejsze z nich:

- **Atlas Reymanna z lat 1796 - 1802.** Atlas znajduje się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.
- **Mapy uwłaszczeniowe majątku Skomlin** – jeśli się zachowały, znajdują się prawdopodobnie w Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego lub w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie.
- **Topograficzna Karta Królestwa Polskiego z 1843 roku** – wieloarkuszowa mapa znajduje się w wielu miejscach m.in. w AGAD, w AP Łódź.
- **Mapy parafii wykonane przez Karola Perthees'a** – mapy z przełomu XVIII i XIX wieku obejmują mniej więcej cały region łódzki. Znajdują się w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. Czy jest tam parafia Skomlin?
- **Mappa dóbr alodialnych rycerskich Skomlina, Klassaka, Walencyzny i Toplina położonych w ziemi wieluńskiej w departamencie kaliskim dziedzicznych jaśnie wielmożnych Stanisława i Kazimierza Bartochowskich z 1806 roku.** Kolorowy i dokładny oryginał mapy dóbr skomlińskich z 1806 roku, znajduje się w Archiwum Głównym Akt Dawnych.

WWW.SKOMLIN.PL